

- 13 a *Aliena, alium.*
 b Gouden teugels maken geen beter paard; een leeuw die met goud behangen de arena wordt ingestuurd is zwakker, doordat de last van het goud op hem drukt.
 c *Aliter t/m aspici* [r.6-8].
- 14 a *Nemo gloriari nisi suo debet.*
 b *Vitem t/m deducit.*
 c *In homine quoque id laudandum est quod ipsius est.*
 d *Familiam t/m fenerat.*
 e *In ipso est* (niet *circum ipsum*).
- 15 a *Quod nec eripi potest nec dari, quod proprium hominis est.*
 b *Animus et ratio in animo perfecta.*
 c *Secundum naturam (suam) vivere.*
 d Het gaat vanzelf, je volgt immers je eigen natuur.
 e De mensen maken elkaar gek en dwingen elkaar de tegenovergestelde richting uit: ze stimuleren elkaar hun *vitia* (tekortkomingen) te volgen en niet hun eigen natuur.
- 16 a ‘Deze volledig ontplooide rede wordt morele volmaaktheid genoemd’.
 b ‘Morele volmaaktheid’ (*virtus*).
 c In beide brieven worden beelden uit de natuur gebruikt om uit te leggen dat het eigene aan de mens de *ratio* is.

Epistula 28

- 17 a *Animum debes mutare, non caelum.*
 b *Sequentur te quocumque perveneris vitia.*
 c ‘Je moet de last van je geest afleggen’.
- 18 a *Tristitiam gravitatemque mentis.*
 b Het zijn emoties en emoties zijn *vitia* (menselijke tekortkomingen) die een wijs mens moet vermijden, omdat ze zijn geestelijk evenwicht alleen maar verstoren.
 c Je emoties van je afschudden, of: je niet door je emoties laten leiden.
- 19 a [1] Een orakelpriesteres die in vervoering de god uit haar binnenste probeert los te schudden, [2] een schip dat ongelijkmatig geladen is en waarvan de lading naar één kant gaat schuiven.
 b De vergelijking met de priesteres belicht het aspect van het last hebben van je emoties (*vitia*). Door wild te bewegen kan een mens zijn emoties niet uit zijn binnenste losschudden, hij blijft er last van houden.
 c De vergelijking met het schip belicht het reizen zelf. Reizen biedt geen oplossing bij het kwijtraken van emoties, die een mens belasten, omdat door het reizen de emoties alleen maar zwaarder op hem gaan drukken.
 d ‘Je zeult rond met een zieke’.
- 20 a *Magis quis veneris quam quo interest.*
 b *Ideo nulli loco addicere debemus animum*; de omstandigheden waarin je leeft behoren tot de *indifferentia*. Een Stoïcijn is een kosmopoliet die overal thuis is.
- 21 a *Omni loco positum sit.*
 b Als je de keuze hebt, kies je geen *loca parum salubria*.
 c *Quiete vivere.*

- 22 a *Bonae quoque menti necdum adhuc perfectae et convalescenti*
 b Hij vergelijkt een persoon die op weg is wijs te worden, maar dat nog niet is, met iemand die aan het herstellen is van een ziekte.
- 23 a *Sapiens feret ista, non eliget et malet in pace esse quam in pugna.*
 b De wijze accepteert de *necessitas* (*feret ista*), maar hij streeft naar vrede en afwezigheid van omstandigheden die zijn gemoedsrust (*apatheia/securitas*) kunnen verstoren (*malet t/m esse*). Hij gebruikt zijn *voluntas* voor het maken van de juiste keuzes (*non eliget* in § 7, zie ook *ibi t/m fugiam* in § 6). De ware wijze doet niets tegen zijn wil.
 c Er staat dat de wijze liever in vrede wil leven dan in strijd. Vrede kun je beschouwen als een vorm van *apatheia*.
- 24 a Slavernij van de omstandigheden.
 b 'Dus moet je jezelf t/m advocaat' (of: t/m 'tegen je zelf').
 c Je moet jezelf betrappen op het feit dat je een slaaf bent van de omstandigheden (§ 9). Dan moet je jezelf veroordelen, omdat het een echte fout is (§ 8). Een wijze kan immers overal leven (§ 6). Pas in laatste instantie kun je jezelf verdedigen en bijvoorbeeld verzachtende omstandigheden aanvoeren, zoals het feit dat je op een drukke en ongezonde plaats woont (§ 7).
- 25 a Socrates en Epicurus.
 b Socrates en Epicurus zijn filosofen van andere filosofische stromingen dan de Stoa.

Epistula 96

- 26 a Het enige dat een mens ongelukkig maakt is het feit dat hij iets (dat hem in zijn leven overkomt) als ongelukkig beschouwt.
 b Lucilius ergerde en beklagde zich over iets.
 c Seneca neemt en verdraagt de dingen zoals ze komen.
 d [1] *solet fieri*: die dingen gebeuren nu eenmaal, [2] *debut fieri*: die dingen moesten zo zijn; *decernuntur ista, non accidunt*, dingen gebeuren niet zo maar (*non accidunt*), maar de loop der dingen wordt door het *fatum* bepaald (*decernuntur*).
- 27 a *Omnibus quae adversa videntur et dura; omnia ad quae gemimus, quae expavescimus.*
 b *Tributa vitae*; deze dingen zijn de tol (de belasting) die je moet betalen om te leven.
- 28 a De hier bedoelde *deus* is de goddelijke macht in de natuur, die een goddelijk plan heeft met alles wat er met de mensen gebeurt; deze vaste natuurwet, waaraan de mens zich uit vrije wil moet onderwerpen, komt voort uit wat de Stoa *Ratio* noemt: het goddelijk beginsel dat ten grondslag ligt aan alles.
 b Eén van de volgende drie tekstelementen: [1] *Decernuntur ista, non accidunt*, [2] *pars fati*, [3] *rerum natura*.
 c Komt niet overeen: in § 5 staat namelijk *quis deus*, een anonieme godheid; de *deus* in § 2 stelt de mens niet in staat de omstandigheden van zijn leven zelf te bepalen; de enige keus die de mens heeft is het bepalen van zijn houding ten opzichte van zijn omstandigheden.